OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

HE 41/2023 vp
VNS 1/2023 vp

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Osastopäällikkö Johanna Suurpää

Lausunto

13.10.2023

Työ- ja tasa-arvovaliokunnalle

Valiokunnassa on käsittelyssä asiat: HE 41/2023 vp hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja VNS 1/2023 vp valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027. Oikeusministeriötä on pyydetty lausumaan erityisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettuja koskevin osin.

Tasa-arvovaltuutettua koskevan lain mukaan tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on:

1) valvoa tasa-arvolain sekä ensisijaisesti syrjinnän kiellon ja syrjivän ilmoittelun kiellon noudattamista;

2) aloittein, neuvoin ja ohjein edistää tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamista;

3) antaa tietoja tasa-arvolainsäädännöstä ja sen soveltamiskäytännöstä;

4) seurata tasa-arvon toteutumista yhteiskuntaelämän eri aloilla; (11.11.2016/916)

5) ryhtyä toimenpiteisiin sovinnon aikaansaamiseksi tasa-arvolaissa tarkoitettua syrjintää koskevassa asiassa. (11.11.2016/916).

Vastaavasti yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain mukaan tehtävät on kuvattu seuraavasti:

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) noudattamista sen mukaan kuin sanotussa laissa säädetään sekä yleisesti edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää. Lisäksi valtuutettu toimii kansallisena ihmiskaupparaportoijana ja naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana. Tehtäviensä hoitamiseksi valtuutettu:

1) laatii ja teettää selvityksiä, julkaisee raportteja sekä tekee aloitteita;

2) antaa neuvoja ja lausuntoja;

3) edistää tiedotusta, kasvatusta ja koulutusta;

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

4) osallistuu eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön;

5) seuraa toimialallaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta;

6) seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä;

7) seuraa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa sekä seuraa ja arvioi, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan ohella, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 53/2015) 10 artiklassa tarkoitetulla tavalla sellaisia toimintaperiaatteita ja toimia, jotka on tarkoitettu kaikkien yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

Molempien valtuutettujen tehtäväalueet ovat siten laissa kuvatuin tavoin laaja-alaisia, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat yhteiskunnassa mittavia tavoitteita. Molempien valtuutettujen tehtävät ovat myös eläneet. Erityisesti yhdenvertaisuusvaltuutettu on saanut uusia tehtäviä, joita ovat olleet mm toimiminen ihmiskaupan vastaisena raportoijana ja nyt viimeksi uusi, naisiin kohdistuvan/ perheväkivallan vastaisen raportoijan mandaatti.

Myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakeihin liittyvät muutokset ovat tuoneet valtuutetuille uusia tehtäviä: esimerkiksi vuoden 2023 aikana toteutettiin muutos, joka koskee tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustavoitteiden edistämistä varhaiskasvatuksessa sekä laajennettiin yhdenvertaisuusvaltuutetun mandaattia valvoa työelämäsyrjintää. On tärkeää, että valtuutettujen voimavarat seuraavat lainsäädännön heille tuomia tehtäviä ja että heillä näin on edellytykset toteuttaa lainsäädännön asettamat vaatimukset.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutettu ovat lain mukaan itsenäisiä ja riippumattomia, mutta sijaitsevat oikeusministeriön yhteydessä. Myös EU-lainsäädäntö edellyttää riittävää itsenäisyyttä.

Valtion talousarvioehdotuksessa vuodelle 2024 yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintaan osoitettaisiin 2,72 milj. euron määräraha ja tasa-arvovaltuutetun toimintaan 1,12 milj. euron määräraha. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston määrärahassa on lisäyksenä 187 000 euroa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksesta johtuen. Uudistus tuli voimaan 1.6.2023. Lisäksi valtuutettujen määrärahoihin kohdistuu lisäyksiä palkkauksen tarkistuksia varten. Julkisen talouden suunnitelmassa ei esitetä näihin määrärahoihin muutoksia vuosille 2025-2027.

Oikeusministeriössä on ollut viime vuodet käynnissä hanke uuden oikeusministeriön erityisviranomaiset –viraston perustamisesta. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaan erityisvaltuutettujen tehtävät, mahdolliset päällekkäisyydet ja säästömahdollisuudet selvitetään. Kirjaukseen liittyvä hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virastosta ja siihen liittyviksi laeiksi annettiin 9.10.2023. Ehdotuksen mukaan lait tulisivat voimaan 1.1.2025.

Vuonna 2019 oikeusministeriö teetti Oikeushallintovirastoselvityksen (Oikeushallintovirasto, OM selvityksiä ja ohjeita 2019:11), missä selvitettiin oikeusministeriön hallinnonalan erityisviranomaisten hallinto- ja tukitoimien yhteen kokoamista siten, ettei niiden itsenäistä asemaa vaarannettaisi eikä

niiden tehtäväkenttää muutettaisi. Edelleen vuonna 2020 oikeusministeriö teetti jatkoselvityksen (Selvitys oikeusministeriön hallinnonalalla toimivien erityisviranomaisten tuki- ja hallintotehtävien uudelleen järjestämisestä, OM selvityksiä ja ohjeita 2020:21), missä tarkennettiin konkreettisesti, kuinka erityisviranomaisten yhteiset hallinnolliset palvelut voidaan järjestää turvaten samalla toimijoiden itsenäisyys ja riippumattomuus.